

Wiesław Śmigiel

Duszpasterska troska o ojców rodziny

Verbum Vitae 20, 237-252

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DUSZPASTERSKA TROSKA O OJCÓW RODZINY

Ks. Wiesław Śmigiel

Duszpasterstwo jako zorganizowana działalność Kościoła, urzeczywistniająca w służbie człowieka zbawcze dzieło Jezusa Chrystusa, pragnie objąć swoim zasięgiem wszystkie grupy wiernych. Natomiast uwarunkowania historyczne, społeczne i kulturowe w każdej epoce wyznaczają nowe problemy i decydują o różnym rozłożeniu akcentów w pracy duszpasterskiej. Kryzys rodziny spowodował, że współcześnie jednym z priorytetowych zadań duszpasterstwa jest troska o małżeństwo i rodzinę, również z uwzględnieniem powołania do bycia matką i ojcem. Poza tym w ostatnich latach coraz większego znaczenia nabiera duszpasterska troska o ojców rodziny. Jest to spowodowane wieloma czynnikami, ale decydującym jest osłabienie autorytetu ojca oraz rozmycie i marginalizacja jego roli w rodzinie.

Tradycyjny model ojca rodziny w wielu krajach europejskich uległ w ostatnich latach modyfikacji. Przekształcił się z ojcostwa ekonomiczno-wychowawczego w ekspresyjno-wychowujące. Procesy zmieniające i osłabiające pozycję i rolę ojca w rodzinie pojawiły się także w Polsce. Szczególnie po 1989 roku, wobec wielu równoczesnych transformacji, ojcostwo klasyczne utraciło tradycyjne podstawy. Pojawiły się nowe problemy i wyzwania, związane z negatywnymi skutkami przemian. Z jednej strony

ojcostwo zostało zagrożone przez bezrobocie, alkoholizm i wykluczenie społeczne, a z drugiej strony pojawił się problem nieobecności ojca w rodzinie, głównie z powodu aktywności zawodowej oraz wyjazdów zarobkowych. Poza tym tradycyjnie pojmowane ojcostwo nie znajduje potwierdzenia w liberalnych modelach wychowawczych¹. Te czynniki sprawiają, że jest ono osłabione i labilne również w wymiarze funkcji religijnych. Dlatego pozycja i rola ojca w rodzinie potrzebuje dowartościowania i większej duszpasterskiej troski². Pomimo, że ojcowie w wypełnianiu swojego powołania w rodzinie są autonomiczni i nikt nie powinien ich zastępować (wyjątkiem są sytuacje losowe i patologiczne), to jednak duszpasterstwo powinno im w tym zadaniu pomagać, udzielając szeroko pojętego wsparcia.

1. POWOŁANIE DO OJCOSTWA

Każdy mężczyzna jest powołany do ojcostwa i realizuje to powołanie przez troskę o dzieci lub przez ojcostwo duchowe. Jednak ojcostwo w wymiarze duchowym stanowi odrębne zagadnienie, które nie wchodzi za zakres niniejszego artykułu. Kościół podkreślając rolę rodziny, jako podstawowej komórki społecznej i eklezjalnej, ma obowiązek formować i wspomagać ojców. Troska Kościoła o ojców rodziny zakłada najpierw określenie od stro-

¹ Nie wglębiając się w szczegółową analizę przyczyn kryzysu ojcostwa na przełomie XX/XXI wieku, można wymienić niektóre z nich: ruch emancypacyjny kobiet i skrajne ruchy feministyczne; bunt młodego pokolenia przeciw wszelkim autorytetom, zwłaszcza przeciw ojcu; wpływ freudyzmu, z jego skrajnymi twierdzeniami; rozwój „wolnych związków” oraz „małżeństw na próbę”; legalizacja i medialna promocja związków homoseksualnych; w ramach walki z dyskryminacją kobiety, wprowadzenie do prawodawstwa dyskryminacji mężczyzny, zwłaszcza ojca; erozja tradycyjnych norm moralnych.

² Z. DĄBROWSKA, „Ojcostwo jako wartość. Studium empiryczne”, *Małżeństwo i Rodzina* 2/4 (2003) 3-4.

ny normatywnej, jakie są modele, wzorce i zadania ojca w rodzinie. Wśród najważniejszych funkcji ojca wymienia się prokreacyjną, wychowawczą oraz ochronną³.

W świetle zasad wiary chrześcijańskiej ojcostwo jest darem i powołaniem oraz stanowi obraz ojcostwa Boga (por. Ef 3,14)⁴. Bóg stwarzając człowieka jako mężczyznę i kobietę wpisał w ich naturę odrębne, ale równocześnie uzupełniające się powołania. Z tego faktu wypływa twierdzenie, że mężczyzna nie odnajdzie swojej tożsamości, w konsekwencji nie zrozumie, na czym polegają jego zadania wobec siebie samego, wobec rodziny i społeczeństwa, jeśli nie odczyta poprawnie sensu swego powołania.

Z woli Boga, Stwórcy człowieka, chronologicznie pierwszym i podstawowym powołaniem mężczyzny jest zawarcie związku małżeńskiego i założenie rodziny. Pismo Święte wyraża lapidarnie to podstawowe powołanie w słowach: „Przeto opuszcza mężczyzna ojca swego i matkę swoją i łączy się ze swą żoną tak ściśle, że stają się dwoje jednym ciałem” (Rdz 2,24). Grzech pierworodny nie przekreślił tego podstawowego powołania mężczyzny, ale w znacznym stopniu utrudnił jego realizację.

W czasach apostoelskich zanotowano wiele przykładów budowania Kościoła w rodzinie, głównie przez zaangażowanie religijne ojców⁵. Przeważnie to ojciec decydował o identyfikacji religijnej całej rodziny. Pozytywnym przykładem realizacji ojcostwa w rodzinie był św. Józef, patron ojców. Wzorem był także setnik Korneliusz, w domu którego Kościół stał się dostępny dla pogan (zob. Dz 10,24-48). Akwilla, wraz ze swoją żoną Pryscyllą rozszerzali chrześcijaństwo w Koryncie i Efezie, współpracując ze św. Pawłem (zob. Dz 18,1-26)⁶.

³ Por. B. MIERZWIŃSKI, *Mężczyzna istota nieznana* (Warszawa 1999) 84-89.

⁴ Zob. B. MIERZWIŃSKI, „Ojcostwo jako powołanie”, *Homo Dei* 76/2 (2007) 22-35.

⁵ Por. S. LONGOSZ, „Geneza pojęcia ‘rodzina Kościołem domowym’ w tradycji patrystycznej”, *Rodzina jako Kościół domowy* (red. A. TOMKIEWICZ – W. WIECZOREK) (Lublin 2010) 35-45.

⁶ J.E. DE BALAGUER, *To Chrystus przechodzi* (Katowice 1992) 57.

W starożytności św. Jan Chryzostom określił rodzinę mianem *eklesioli*, a św. Augustyn nazwał ojców rodziny „biskupami” w swoich domach. Tym samym dając wyraz, powszechnemu wówczas przekonaniu, że ojcowie są kapłanami ogniska rodzinnego i od ich zaangażowania zależy religijna kondycja rodziny⁷. Ta myśl powróciła po Soborze Watykańskim II wraz z podkreśleniem chrzcielnego kapłaństwa wszystkich wiernych.

To przekonanie o ważnym powołaniu ojców, oparte na Piśmie Świętym oraz tradycji Kościoła, jest jednym z fundamentów duszpasterskiej troski o ojców w rodzinie. Papież Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio* stwierdził, że „miejsce i zadania ojca w rodzinie i dla rodziny mają wagę jedyną i niezastąpioną” (FC 25). Dlatego do ważnych zadań duszpasterstwa należy ugruntowanie autorytetu ojca w rodzinie i podkreślenie, że jest kapłanem ogniska rodzinnego.

Z duszpasterskiego punktu widzenia ojcowie mają ogromny wpływ na religijną atmosferę domu rodzinnego. Psychologowie podkreślają, że osoba ojca kształtuje model zachowań dzieci. Wszystko, co ojciec mówi, jak postępuje i do czego dąży, ma wpływ na potomstwo i zostaje w nim na całe życie⁸. Dlatego nawet wobec przemian społecznych i różnych przewartościowań, ojcostwo pozostaje wartością i jest komplementarne wobec macierzyństwa. Wspólnie tworzą rodzicielstwo i nie mogą bez siebie zaistnieć, choć mogą bez siebie funkcjonować, ale dopiero razem tworzą idealne środowisko wychowawcze⁹.

⁷ Por. MIERZWIŃSKI, *Męczyzna istota nieznana*, 84-89.

⁸ T. OLEARCZYK, „Znaczenie ojca w rodzinie”, *Ojcostwo wobec wyzwań współczesności* (red. D. KORNAS-BIELA) (Lublin 2007) 88.

⁹ Z. DĄBROWSKA, „Ojcostwo jako wartość. Studium empiryczne”, *Małżeństwo i Rodzina* 2/4 (2003) 3.

2. RELIGIJNE FUNKCJE OJCA W RODZINIE

Adhortacja apostolska *Familiaris consortio* wskazała na cztery podstawowe zadania stojące przed mężczyzną jako ojcem (FC 25): 1). wielkoduszna odpowiedzialność za poczęte życie, 2). troskliwe pełnienie obowiązku wychowania dzieci, dzielonego ze współmałżonką, 3). praca, która nie rozbija rodziny, lecz utwierdza ją w spójni i stałości oraz 4). dawanie świadectwa dojrzałego życia chrześcijańskiego. Mężczyźni, którzy odczytali Boże powołanie do roli męża i ojca, przez życie rodzinne mogą osiągnąć świętość.

Ich uprawnienia oraz powinności jako ojców mają charakter autonomiczny, co zostało potwierdzone w *Karcie Praw Rodziny*. Względem tych praw i obowiązków społeczności wyższego rzędu, takie jak Kościół i państwo, spełniają funkcję pomocniczą (DDR 1). Rodzina formuje sama siebie, zaś cała wspólnota Kościoła ma obowiązek pomagać rodzinie w tym zadaniu, a nie ją zastępować lub odbierać jej kompetencje¹⁰. Dotyczy to różnych funkcji rodziny, ale głównie rodzicielstwa i procesu wychowawczego. Rodzice pozostają zawsze pierwszymi i bezpośrednimi wychowawcami w stosunku do swoich dzieci¹¹. Jest to podstawowe i niezbywalne prawo, ale także obowiązek. Jeśli w tym zadaniu pomagają inne instytucje wychowawcze,

¹⁰ Można tutaj pośrednio zastosować zasadę pomocniczości, która stwierdza, że niesprawiedliwością i szkodą jest zabieranie mniejszym i podstawowym społecznością, tych zadań, które mogą pełnić same i przekazywanie ich większym i bardziej zorganizowanym. Zob. W. PIWOWARSKI, „Zasada pomocniczości w życiu Kościoła”, *Teologia pastoralna*. T. 1. Teologia pastoralna fundamentalna (red. R. KAMIŃSKI) (Lublin: Atla 2 2000) 177-188; K. ŚWIĘŚ, „Pomocniczości zasada”, *Leksykon teologii pastoralnej* (red. R. KAMIŃSKI – W. PRZYGODA – M. FIAŁKOWSKI) (Lublin 2006) 644-647.

¹¹ Por. J. GIELAS – S. GŁAZA, „Udział rodziców w kształtowaniu obrazu Boga u dzieci”, *Człowiek i jego życie religijne* (red. S. GŁAZA) (Kraków 2009) 51-162.

to zawsze z zachowaniem przysługującego rodzinie pierwszeństwa i spieniając wobec niej rolę służebną¹².

Pierwszym i podstawowym celem rodziny chrześcijańskiej jest komunია osób, a także wspólnota pokoleniowa, czyli komunია ojca, matki, dzieci i krewnych. Rodzina, zapoczątkowana w przymierzu małżeńskim, urzeczywistnia się w pełni w rodzicielstwie. Zatem rodzina ma obowiązek pogłębiać więź na „płaszczyźnie związku ciał i dusz, charakterów, serc, umysłów i dążeń osób ją tworzących”¹³. Podejmując te zadania formacyjne, rodzina uczestniczy w potrójnym urzędzie Chrystusa i realizuje podstawowe funkcje urzeczywistnia się Kościoła, czyli uczestniczy w misji prorockiej, kapłańskiej i królewskiej. W realizacji trzech podstawowych funkcji urzeczywistniania się Kościoła szczególne zadanie przypada ojcom, choć należy pamiętać, że inni członkowie rodziny w specyficzny dla siebie sposób również uczestniczą w tych zadaniach.

Ojciec w rodzinie realizuje misję prorocką przede wszystkim przez katechezę rodzinną, która jest nie tylko przekazywaniem wiary, ale również jest wsparta świadectwem. Ojciec sam przyjmuje słowo Boże, żyje Pismem Świętym, wsłuchuje się w nauczanie kościelne, ale i przekazuje to słowo w kręgu rodzinnym, sąsiedzkim i społeczno-eklezyjalnym. W realizacji funkcji nauczycielskiej bardzo ważną rolę formacyjną spełnia lektura Pisma Świętego, zgłębianie dokumentów kościelnych, książek religijnych i czytelnictwo prasy katolickiej¹⁴. Papież Paweł VI w adhortacji apostołskiej *Evangelii nuntiandi* stwierdził, że w stosunku od obrazu słowo „zawsze posiada wyższość i skuteczność, zwłaszcza gdy niesie ze sobą moc Bożą” (EN 42)¹⁵. Coraz

¹² „Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie”, *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)* (Poznań 2001) nr 16.

¹³ *Tamże*, nr 10.

¹⁴ Zob. W. ŚMIGIEL, „Formacyjne zadania czytelnictwa religijnego”, *Roczniki Teologiczne* 53/6 (2006) 145-158.

¹⁵ Taka wypowiedź papieża spowodowana była poglądami niektórych psychologów i socjologów, którzy twierdzili, że cywilizacja słowa, jako nieskuteczna i nieużyteczna, już się przeżyła. Por. A. LEPA, *Pedagogika mass mediów* (Łódź 1999) 157-159.

częściej rodziny sięgają do Liturgii Godzin, która jest źródłem pobożności i ożywienia modlitwy osobistej, a także uświęcenia czasu (por. KL 90, 100; KKK 1175).

Ojcowie w rodzinie spełniają ważną funkcję wychowawczą, która przede wszystkim realizuje się przez dawanie dobrego przykładu, przyznawanie się do błędów, unikanie fałszywych kompromisów i uczenie dzieci szeroko pojętej odpowiedzialności. Zadanie wychowania dziecka aż do chwili całkowitego usamodzielnienia się jest podstawowym prawem i obowiązkiem rodziców. Autorytet ojca, umiejętnie podtrzymywany przez matkę, stwarza fundament do pełnego i właściwego wychowania dziecka. Chodzi o to, aby ojciec ukochał swoje dziecko, miał dla niego czas, rozmawiał z nim i pomagał w różnych sytuacjach życiowych. Metaforycznie można stwierdzić, że ojciec powinien zbudować pomost, po którym dziecko przejdzie bezpiecznie w samodzielne życie. Wychowanie religijne i katecheza udzielana przez ojca, zgodnie z wybranym modelem wychowania moralnego i religijnego, czynią z całej rodziny aktywny podmiot ewangelizacji¹⁶.

Ojciec realizuje funkcję liturgiczną przez uczestnictwo w kapłaństwie powszechnym, czyli chrzcielnym (por. KKK 1655-1659)¹⁷. W praktyce realizacja tej funkcji polega na aktywnym uczestnictwie w Eucharystii, w sakramencie pokuty i pojednania oraz w innym sakramentach. Ważnym zadaniem w ramach funkcji liturgicznej jest praktykowanie modlitwy małżeńskiej i rodzinnej, wspól-

¹⁶ „Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie”, nr 14.

¹⁷ Kapłaństwo powszechne wiernych różni się od kapłaństwa urzędowego (hierarchicznego) stopniem i istotą, a ma swoje źródło w sakramencie chrztu świętego. W praktyce różnica polega na sposobie uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa i jest istotna w tym sensie, że kapłaństwo wspólne wszystkich wiernych urzeczywistnia się przez rozwój łaski chrztu świętego, przez życie wiarą, nadzieją i miłością, przez życie według Ducha, natomiast kapłaństwo urzędowe służy kapłaństwu wspólnemu i posiada świętą władzę w służbie wiernym. Por. „Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów”, *OR* 19/12 (1998) nr 32.

notowe świętowanie niedziel, uroczystości kościelnych i rodzinnych, a także codzienne ofiary z siebie oraz wspólnotowe dźwiganie krzyża cierpienia, trosk i niedogodności. Coraz ważniejszym zadaniem rodziny jest mądre wykorzystywanie czasu wolnego, który został człowiekowi dany dla odpoczynku, ale i wszechstronnego rozwoju w sferze kultury. W znacznej mierze to od ojca rodziny zależy model przeżywania i uświęcania czasu w rodzinie.

Funkcję pasterską realizuje ojciec w rodzinie poprzez praktykowanie ducha służby oraz przewycięzanie „niezgody, niewierności i zazdrości”¹⁸. Realizacja przykazania miłości i służby dokonuje się najpierw wobec żony, następnie wobec dzieci, innych członków rodziny, a także wobec innych rodzin tworzących środowisko parafialne (por. FC 56-71). Dzięki postawie ojca rodzina może stać się naturalnym środowiskiem, które będzie szkołą poświęcenia, przewycięzania egoizmu oraz niesienia pomocy ubogim i potrzebującym. Ojciec, świadomy swojego powołania i wiernie współpracujący z łaską Bożą, daje przykład jak kierować swoim życiem według zamysłu Bożego, a także uczy posłuszeństwa i odpowiedzialności za siebie i innych.

Realizacja funkcji pasterskiej zakłada, aby ojciec rodziny roztropnie uczył dzieci karności, posłuszeństwa, porządku i dyscypliny. Powinien to czynić z poszanowaniem godności dzieci, unikając gniewu i przemocy. Poza tym ojciec rodziny sam powinien dać przykład posłuszeństwa woli Ojca, a w praktyce posłuszeństwa pasterzom Kościoła. Zagadnienie to często bywa określane jako dyscyplina lub karność kościelna¹⁹. Ojciec rodziny przez swoje posłuszeństwo daje przykład i uczy dzieci tej postawy. Współcześnie to zagadnienie jest niezwykle ważne, ponieważ nasiliły się tendencje liberalne i demokratyczne, które niekiedy absolutyzują rolę dialogu i kompromisu. Posłuszeństwo stało się pojęciem niemodnym, przez niektórych

¹⁸ „Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie”, nr 11.

¹⁹ Zob. J. KRUKOWSKI, „Karność kościelna”, *Encyklopedia katolicka* (Lublin 2000) t. 8, kol. 857.

traktowanym jako anachroniczne. Nie umniejszając pozytywnej roli demokracji, wolności i samowychowania, należy pamiętać, że człowiek powinien również nauczyć się właściwie rozumianej karności i posłuszeństwa. Jest to gwarantem realizacji życiowego powołania, które przecież zakłada nie tylko odważną obronę swoich praw, ale również zdolność do ofiary, wyrzeczenia i podporządkowania się panującym zasadom moralnym, religijnym i społecznym.

3. W KIERUNKU DUSZPASTERSTWA OJCÓW RODZINY

Kościół nigdy nie lekceważył powołania do ojcostwa i troszczył się o jego należyte odczytanie i realizację. Jednak w poszczególnych okresach historii Kościoła ta troska przybierała różne formy. Współcześnie duszpasterstwo nakierowane na ojców rodziny wpisuje się w nurt duszpasterstwa rodzin i niewiele jest inicjatyw pastoralnych dotyczących wprost ojców rodziny. Ta tendencja w Polsce szczególnie nasiliła się od lat 90 XX wieku.

Duszpasterstwo jako działalność zorganizowana zakłada istnienie struktur, programu, metod i środków. W przypadku ojców rodziny nie istnieją odrębne struktury, które mogłyby inspirować, koordynować i realizować to duszpasterstwo. Dlatego pojęcie „duszpasterstwo ojców rodziny” należy traktować jako umowne lub jako postulat. Współczesne inicjatywy związane z troską Kościoła o ojców rodziny powinny zmierzać do wypracowania duszpasterstwa ojców rodziny, z wszystkimi jego elementami.

W tradycyjnym modelu duszpasterstwa do niedawna silnie wyodrębniano duszpasterstwa stanowe, czego konsekwencją były nauki dla mężczyzn i ojców w czasie rekolekcji parafialnych lub misji ludowych²⁰. Jednak przemiany

²⁰ Uważano, co potwierdzają współczesne badania empiryczne, że kobiety są bardziej religijne niż mężczyźni, a przynajmniej są bardziej praktykujące. Stąd w praktykach duchowych (np. spowiedź św.)

w zakresie duszpasterstwa rodzin spowodowały, że nauki stanowe prawie zupełnie zanikły. W teorii pastoralnej zaczęto podkreślać komplementarność członków rodziny, a głównie małżonków, dlatego również w duszpasterstwie zapanowała koncepcja holistycznego ujmowania rodziny. Ponieważ cała rodzina jest przedmiotem i podmiotem duszpasterstwa rodzin, to z czasem mniejszą uwagę zaczęto przykładać do nauk stanowych. Jednak taki kierunek duszpasterstwa nie wydaje się w pełni uzasadniony.

Religijność mężczyzn jest nieco inna niż religijność kobiety, a ich funkcje w rodzinie nie w pełni się pokrywają, dlatego warto powrócić do tradycyjnych nauk stanowych dla mężczyzn oraz poszukiwać nowych form troski Kościoła o ojców. Te działania powinny być uzupełnieniem holistycznej wizji rodziny i wsparciem dla duszpasterstwa nakierowanego na małżeństwo i rodzinę. Wspomniane dwa nurty duszpasterstwa rodzin wzajemnie się nie wykluczają, a raczej dopełniają. W pewnych zakresach są względem siebie komplementarne.

Wypracowanie struktur i metod duszpasterstwa ojców rodziny domaga się od strony teoretycznej rzetelnego studium nad powołaniem, specyfiką i zadaniami ojca w rodzinie. Tym zagadnieniem powinna zająć się teologia pastoralna, a szczególnie duszpasterstwo rodzin, rozumiane jako subdyscyplina tej nauki²¹. Pomocą w przygo-

mężczyźni mieli pierwszeństwo przed kobietami, gdyż uważano, że ich gorliwość jest mniejsza i łatwo mogą się zniechęcić. Ks. Karol Dębiński w 1914 roku napisał: „Spowiednik powinien przyjąć za zasadę swego postępowania zawsze i wszędzie ułatwiać mężczyzną spowiedź raz dlatego, że jako bardziej zajęci różnymi interesami czekać długo przy konfesjonale nie mogą, a po wtóre dlatego, że wskutek najrozmaitszych przyczyn, jako mniej pobożni i mniej o swoje zbawienie dbali, czekać długo nie lubią”. K. DĘBIŃSKI, *Podręcznik praktyczny teologii pasterskiej* (Warszawa – Lublin – Łódź: Gebethner i S-ka 1914) t. 1, 155. W podobny duchu wypowiedzieli się także inni autorzy: A.J. NOWOWIEJSKI, *Pastorologia* (Płock: Bracia Detrychowic 1930) 356-359; J. PI-SKORZ, „Wiara parafian”, *Nauka pasterzowania* (red. Z. PIŁCH) (Kielce: Wydawnictwo Przeglądu Homiletycznego 1939) t. 1, 255-257.

²¹ Termin „duszpasterstwo rodzin” używany jest współcześnie w dwojakim znaczeniu: 1). Na oznaczenie subdyscypliny teologii

towaniu duchownych i świeckich do posługi w ramach duszpasterstwa ojców są rozwijające się w Polsce Instytuty Nauk o Rodzinie. Wartym odnotowania jest fakt, że w 2010 roku Instytut Studiów nad Rodziną, działający od 1975 roku w ramach struktur UKSW, przekształcił się w pierwszy w Polsce Wydział Studiów nad Rodziną UKSW. To nie tylko wyraźny znak coraz większej troski Kościoła o rodzinę, ale i szansa na formację coraz większej liczby osób przygotowanych także do pracy w ramach duszpasterstwa ojców.

Duszpasterstwo ojców rodziny rozpoczyna się od momentu przygotowania do małżeństwa. Przecież mężczyzna nie tylko przygotowuje się do bycia mężem, ale również do bycia ojcem. Otwartość na życie jest jednym z istotnych elementów wspólnoty małżeńskiej. Zatem w ramach dalszego i bliższego przygotowania do małżeństwa nie powinno zabraknąć tematów i problemów, związanych z ojcostwem. Wydaje się, że obecne programy przygotowania do życia w małżeństwie i rodzinie w zbyt małym stopniu poruszają to zagadnienie.

Natomiast od strony praktycznej wydaje się sensowne dowartościowanie nauk stanowych dla ojców w ramach rekolekcji oraz misji parafialnych (por. KPK, kan. 770), które dzięki redemptorystom zaczęły się upowszechniać, również w Polsce. Misje parafialne najczęściej odbywają się raz na 10 lat i trwają około tygodnia, zatem jest to okazja do głębokiego przebudzenia duchowego dla wspólnoty parafialnej. Pomimo przemian religijności ten rodzaj ćwiczeń duchowych wciąż cieszy się dużą popularnością,

pastoralnej lub części teologii pastoralnej szczegółowej, która bada podstawy, normy i zasady dla działalności zbawczej Kościoła nakierowanej na rodzinę; 2). Na oznaczenie działalności duszpasterskiej zaadresowanej do małżeństwa i rodziny. R. Kamiński wskazuje, że potrzebna jest dziś dyskusja teologów nad problemem samego terminu „duszpasterstwo rodzin” (czy nie lepszy byłby termin teologia duszpasterstwa rodzin?) oraz stosunku teologii pastoralnej i duszpasterstwa rodzin. Por. R. KAMIŃSKI, „Troska duszpasterstwa rodzin o małżeństwo i rodzinę”, *Roczniki Pastoralno-Katechetyczne* 57/2 (2010) 7.

szczególnie w środowiskach wiejskich i małomiasteczkowych. Jednak i w dużych aglomeracjach miejskich misje wciąż pozostają cenną formą duszpasterstwa, choć coraz częściej są uzupełniane przez misje ewangelizacyjne, wspólnotowe, kościelno-domowe oraz wędrownie²².

W czasie trwania misji parafialnych nie powinno zabraknąć czasu na spotkanie z ojcami rodziny. Podobne nauki stanowe powinny zostać skierowane do matek. W tradycyjnym schemacie misji parafialnych po dniu wprowadzającym, powinno się zaplanować spotkania dla kobiet i mężczyzn. Często spotkanie do ojców, poprzedza nauka dla kobiet, ponieważ przyjmuje się, że chętniej uczestniczą one w takich formach przepowiadania słowa Bożego, a w konsekwencji przekonane i ugruntowane w postanowieniu przeżycia misji, są w stanie zachęcić mężczyzn do aktywnego w nich udziału. Spotkanie dla ojców rodziny może lepiej ich przygotować na przeżywanie odnowienia przyrzeczeń małżeńskich, których celebracja jest również wpisana w tradycyjny schemat misji.

Jednak nie należy zapominać, że misje parafialne odbywają się rzadko, a zatem jest to rodzaj duszpasterstwa okazjonalnego. Bardziej cykliczną formą duszpasterstwa ojców rodziny są spotkania formacyjne dla nich w ramach rekolekcji parafialnych. W większości parafii w Polsce rekolekcje odbywają się w okresie wielkiego postu, jednak coraz popularniejsze stają się również rekolekcje adwentowe. W niektórych parafiach rekolekcje poprzedzają odpust parafialny, wizytację kanoniczną lub inne ważne wydarzenia religijne²³. Zatem jest to okazja, aby w ich programie umieścić nauki dla ojców rodziny. Warto również w obchody uroczystości św. Józefa wpisać Msze św. lub spotkanie dla ojców rodziny. W niektórych diecezjach organizowane są również pielgrzymki ojców rodziny

²² Por. G. SIWEK, „Misje ludowe”, *Leksykon teologii pastoralnej*, 505-506.

²³ T. BAŃKOWSKI, „Misje i rekolekcje jako formy ewangelizacji”, *Duszpasterz wczoraj, dziś i jutro*. T. 3. Pierwsze kroki duszpasterza (red. A. MICHALIK) (Tarnów 1997) 204.

do sanktuariów maryjnych lub związanych ze św. Józefem. Takie inicjatywy są cenne i stanowią podwaliny pod stworzenie duszpasterstwa ojców rodziny.

Warto również pomyśleć o regularnych parafialnych spotkaniach dla ojców rodziny, raz w miesiącu lub nawet, jeśli byłoby takie zapotrzebowanie, raz w tygodniu. Tematyka takich spotkań powinna koncentrować się na specyfice powołania do bycia mężem i ojcem. Zawsze jednak z uwzględnieniem aktualnego kontekstu społecznego i kościelnego. Akcent powinien spoczywać na ukazywaniu pozytywnej wartości ojcostwa i wskazywaniu konkretnych przykładów właściwej realizacji tego powołania. Niemniej mogą również pojawić się tematy związane z zagrożeniami rodziny, a także elementy piętnujące patologie realizacji ojcostwa. Jednak zawsze należy pamiętać, że aspekt pozytywny powinien dominować nad elementami negatywnymi.

Dużą troskę o formację religijną ojców rodziny wykazują zrzeszenia rodzin katolickich. Niemal wszystkie posiadają elementy duszpasterstwa ojców rodziny. Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio* zaliczył troskę o tworzenie i rozwój zrzeszeń rodzin do priorytetów duszpasterstwa rodzin (FC 72). Papież zaznaczył ponadto, że każde takie zrzeszenie powinno akcentować życie zgodne z Ewangelią, solidarność międzyludzką, kształtowanie sumienia oraz realizację miłości w życiu rodzinnym i społecznym.

Ciekawą propozycję stworzyła *Droga Neokatechumenalna*, która z założenia nie jest ruchem odnowy życia rodzinnego, ale jest pomocna w umacnianiu więzi małżeńskich i rodzinnych. Promuje ona tradycyjny model rodziny, w którym ojciec jest głową i opiekunem ogniska rodzinnego. Jest też kapłanem, który troszczy się o życie religijne rodziny. Rodziny, przynależące do wspólnoty neokatechumenalnej, nie tylko są całkowicie otwarte na życie, co w praktyce oznacza, że rodziny są wielodzietne, ale również są rozmodlone. Rodzice są uczeni przekazywania wiary dzieciom podczas celebracji domowej w ramach niedzielnej jutrzni. Takiej modlitwie przewodniczy ojciec

rodziny; rodzice wraz z dziećmi czytają Biblię, śpiewają psalmy, wspólnie rozważają słowo Boże i modlą się²⁴. Przez to starają się tworzyć Kościół domowy. Taka postawa ojca wymaga od niego odpowiedzialności i poświęcenia, a jednocześnie w stosunku do dzieci buduje jego autorytet i ukazuje, że troszczy się on o sprawy materialne rodziny, ale też zabiega o jej rozwój duchowy.

Godnym naśladowania i promowania w duszpasterstwie jest zwyczaj członków *Equipes Notre-Dame*, lansowany w Polsce głównie przez *Ruch Domowego Kościoła* oraz *Spotkania Małżeńskie*. Jest to „devoir de s’asseoir” – obowiązek zasiadania. Mąż bierze do ręki swój kalendarz zajęć i obowiązków i z góry rezerwuje czas na spotkanie ze swoją żoną. Z tego powinien wypływać postulat zasiadania z całą rodziną.

Interesująca jest również oddolna *Inicjatywa Tato.Net*, która w 2004 roku wyłoniła się z *Fundacji Cyryla i Metodego*. Jej celem jest wspieranie ojców w budowaniu więzi ze swoimi dziećmi. Jest to pierwsza tego typu inicjatywa w Europie, która odrzuca stereotypowy sposób myślenia o ojcostwie i jego roli we współczesnej rodzinie. *Inicjatywa Tato.Net* nie zajmuje się duszpasterstwem, ale współpracuje z parafiami w organizacji warsztatów dla ojców oraz konferencji popularyzujących ideę zaangażowanego i odpowiedzialnego ojcostwa. Zrealizowała także projekt badań empirycznych dotyczący znaczenia i kondycji ojca w rodzinie²⁵. Doświadczenia *Inicjatywy Tato.Net* mogą być pomocne w tworzeniu duszpasterstwa ojców rodziny.

W Polsce pojawiają się nowe i skomplikowane problemy związane z ojcostwem. Akcesja Polski do Unii Europejskiej nasiliła wyjazdy zarobkowe za granicę²⁶. Z tego

²⁴ Statut *Drogi Neokatechumenalnej* (Lublin 2008) art. 14 § 2.

²⁵ Zob. D. KORNAS-BIELA (red.), *Ojcostwo wobec wyzwań współczesności* (Lublin 2007). Inicjatywa Tato.Net wydała także książkę: K. CANFIELD, *Wspólne odkrywanie świata. Dla ojców dzieci w wieku szkolnym* (Warszawa 2010). Publikacja ukazała się także w wersji audio na płytach CD lub można ją pobrać ze strony tato.net (lektorem jest K. Ziemięć, dziennikarz).

²⁶ Zob. K. WOJACZEK, „Wyjazdy zarobkowe małżonków za granicę jako problem pastoralny”, *Homo Dei*, 76/4 (2007) 11-27.

powodu ojcowie coraz częściej koncentrują się na zapewnieniu rodzinie stabilizacji ekonomicznej, a zaniedbują inne ważne funkcje. Konsekwencją tego jest tzw. euro-sieroctwo. Dotyczy to również aktywności zawodowej w kraju, która nierzadko całkowicie pochłania ojców, którzy stają się „nieobecni” w rodzinie²⁷. Nadal problemem pozostaje alkoholizm, a także brak odpowiedzialności za rodzinę.

Wobec kryzysu ojcostwa komplementarne ujmowanie rodziny w działalności pastoralnej nie jest w stanie rozwiązać wszystkich problemów. W takiej sytuacji, uwzględniając specyficzną i trudną do zastąpienia funkcję ojca w rodzinie, potrzeba większego zaangażowania na rzecz stworzenia i rozwijania duszpasterstwa ojców.

Summary

In the Church's teaching fatherhood is defined as a vocation and constitutes an element of family life that is significant and difficult to replace. However, social changes and contemporary problems connected with the functioning of family have lead to a modification of the father model, and even the thesis about its crisis has appeared. This is why pastoral care for fathers of the family is one of the priorities of the family pastorate. Creating structures and methods of such a pastorate is a pastoral postulate. It is worth returning to the practice of special teachings for fathers as well as establishing workshops, retreats, pilgrimages and other forms of work with fathers. Experiences of Catholic families associations that give broadly understood support to fathers are especially valuable, as well as the grass-roots *Inicjatywa Tato.Net* that actively promotes responsible fatherhood.

Keywords: fatherhood, religious functions of the father in the family, father as the priest of the family, state

²⁷ Zob. B. MIERZWIŃSKI, „Nieobecność ojca w rodzinie”, *Chrześcijanin w Świecie* 20 (1988) 31-45.

pastorate, Church's care for fathers, fathers pastorate,
family pastorate.

ks. Wiesław Śmigiel
ul. Radziszewskiego 7
20-039 Lublin
email: smigiel@kul.pl

Ks. WIESŁAW ŚMIGIEL – prezbiter diecezji pelplińskiej,
dr hab. teologii w zakresie teologii pastoralnej, kierownik Katedry Teologii Pastoralnej Szczegółowej KUL.